

Prince of Songkla University
Pattani Campus
ภาคผนวก

ภาคผนวก (ก)

สารบัญ้อัลกุรอานและอัลหะดีษที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์เล่มนี้

สารบัญ้อัล- กุรอาน

หน้า	ชื่อสูเราะฮ์	หมายเลข อายะฮ์	ตัวบทอัลกุรอาน	ลำดับที่
1	อัลมาอิดะฮ์	48		1
2	อัลบะเกาะ เราะฮ์	208	يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَدْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً ﴿٢٠٨﴾	2
3	อัล-อันบิ ยะฮ์	107		3
3	อัลญุฮิยะฮ์		ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيحَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا ﴿١٠٧﴾	4
19	อัล- เตาเวบะฮ์	122		5
19	ฮูด	91	قَالُوا يَسْعَيْبُ مَا نُنْفِقُهُ ﴿٩١﴾	6
22	อัล-นัจญุม	3	وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٣﴾	7
22	อัลมาอิดะฮ์	3	الْيَوْمَ يَبْسُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِّنْ دِينِكُمْ ﴿٣﴾	8
24	อัลบะเกาะ เราะฮ์	286	لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ﴿٢٨٦﴾	9
24	อัลมาอิดะฮ์	101	يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ ﴿١٠١﴾	10
160	ฏอฮา	132	وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ ﴿١٣٢﴾	11
161	อัล- อันฟาล	27		12
161	ฟุศสิลัต	25		13
162	อัล-มุนาจาอะ ละฮ์	22		14
163	อัล-กาฟิรูน			15

163	อัล-อิคลาศ			16
198	อัล-อันฟาล	11	وَيُنزِلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ	17
212	อัล-บะเกาะะ รอสุ	222	وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ	18
216	อัล-อิสรออี	70	❖ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ	19
222	อัล-บะเกาะะ เราะฮะฮะ	239	فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَاتًا	20

Prince of Songkla University
Pattani Campus

สารบัญหะดีย์

หน้า	ระดับหะดีย์	ชื่อผู้บันทึก	หมายเลข หะดีย์	ตัวบทอัล-หะดีย์	ลำดับ ที่
20	เศาะหีหฺ	บุคอรี	197		1
47	เศาะหีหฺ	อิบน์มาญะฮฺ	60		2
48	เศาะหีหฺ	อบูดาวูด	3330		3
164	เศาะหีหฺ	ฏอบรอนีย์	8068		4
166	เศาะหีหฺ	อัลหากิม	1782	....	5
167	ฎะอ์อีฟ	อัลอิรอกีย์	375	.....	6
168	หะสัน	ฏอบรอนีย์	7956		7
169	เศาะหีหฺ	อัดดารีมี	2721		8
171	ฎะอ์อีฟ	อับานีย์	315	.....	9
173	เมาญูฮฺ	อิบน์หะญูรฺ	7196	...	10
178	เศาะหีหฺ	มุสลิม	262	....	11
176	เศาะหีหฺ	อบูดาวูด	4276	....	12
177	ฎะอ์อีฟ	บัยฮะกี	2822	...	13
179	เศาะหีหฺ	อบูดาวูด	1297	...	14
181	เศาะหีหฺ	อบูดาวูด	1297	..	15
199	เศาะหีหฺ	มุสลิม	879	...	16
182	เศาะหีหฺ	อัดดารีมี	1568	...	17
183	เศาะหีหฺ	มุสลิม	1422	..	18
184	เศาะหีหฺ	นะสาอี	1387	..	19
185	เมาญูฮฺ	อิบน์ อันนัจญาร	-	....	20
187	เมาญูฮฺ	อัลบานีย์	5758	...	21
188	เศาะหีหฺ	หากิม	1341	.....	22
189	ฎะอ์อีฟ	ฏอบรอนีย์	3361	...	23
190	ฎะอ์อีฟ	อับียะฮฺ	1339	...	24

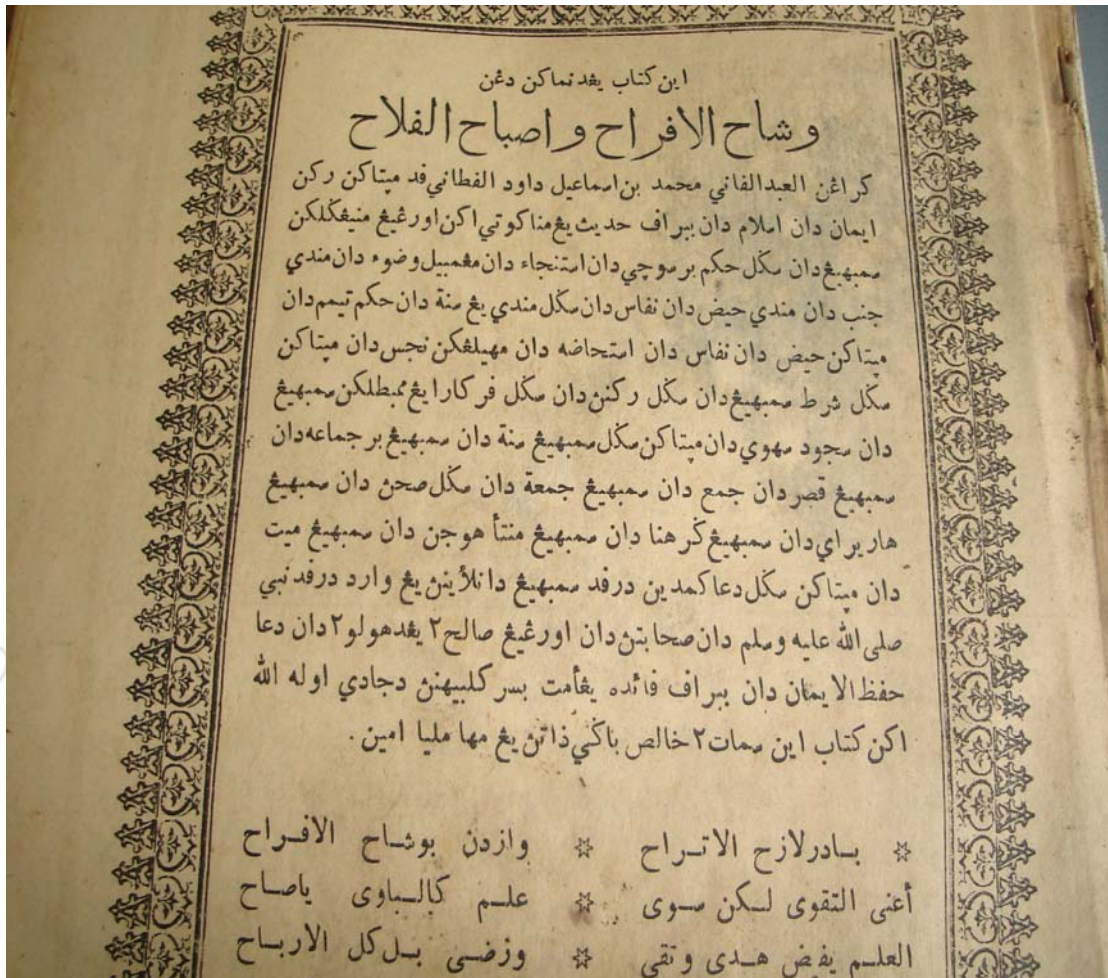
191	เกาะอ็ฟ	ตัมมีลีย	3504	...	25
192	มุนกร์	ญอบรอนีย์	1105	...	26
193	เกาะอ็ฟ	อับดุรรอซาก	4833	...	27
194	เกาะอ็ฟ	ญอบรอนีย์	9790	...	28
197	เกาะอ็ฟ	ญอบรอนีย์	1359	..	29
199	เกาะอ็ฟ	คารุกตุนีย์	1	...	30
199	เกาะฮึหุ	มุสลิม	70		31
200	เกาะฮึหุ	มุสลิม	262	...	32
201	เกาะฮึหุ	อบูดาวูด	40	...	33
202	เกาะฮึหุ	มุสลิม	34	...	34
203	เกาะฮึหุ	อบียะฮุลา	3036	...	35
204	เกาะฮึหุ	อับดุรรอซาก	530	...	36
206	เกาะฮึหุ	มุสลิม	87	...	37
207	เกาะฮึหุ	มุสลิม	32	...	38
208	เกาะฮึหุ	มุสลิม	939	...	39
209	เกาะฮึหุ	มุสลิม	844	...	40
210	เกาะฮึหุ	มุสลิม	4	...	41
210	เกาะฮึหุ	หากิม	288	...	42
211	เกาะฮึหุ	อบูดาวูด	338	...	43
213	เกาะฮึหุ	มุสลิม	62	...	44
214	เกาะฮึหุ	มุสลิม	336	...	45
215	เกาะฮึหุ	อัลหากิม	1681	...	46
217	เกาะฮึหุ	บุดอริย	283	...	47
217	เกาะฮึหุ	มุสลิม	288	...	48
218	เกาะฮึหุ	มุสลิม	286	...	49
218	เกาะฮึหุ	มุสลิม	279	...	50
220	เกาะฮึหุ	มุสลิม	11	...	51

220	เสาะหึหุ	อบุดาวูด	494	...	52
221	เสาะหึหุ	มุสลิม	224	..	53
223	เสาะหึหุ	บุดอรีย	391	...	54
224	เสาะหึหุ	บุดอรีย	224	...	55
224	เสาะหึหุ	อบุดาวูด	870	...	56
227	เสาะหึหุ	มุสลิม	392		57
228	เสาะหึหุ	บุดอรีย	4260	...	58
229	เสาะหึหุ	มุสลิม	225	...	59
230	เสาะหึหุ	มุสลิม	570		60
231	เสาะหึหุ	มุสลิม	571	...	61
233	เสาะหึหุ	มุสลิม	751	..	62

Prince of Songkla University
Pattani Campus

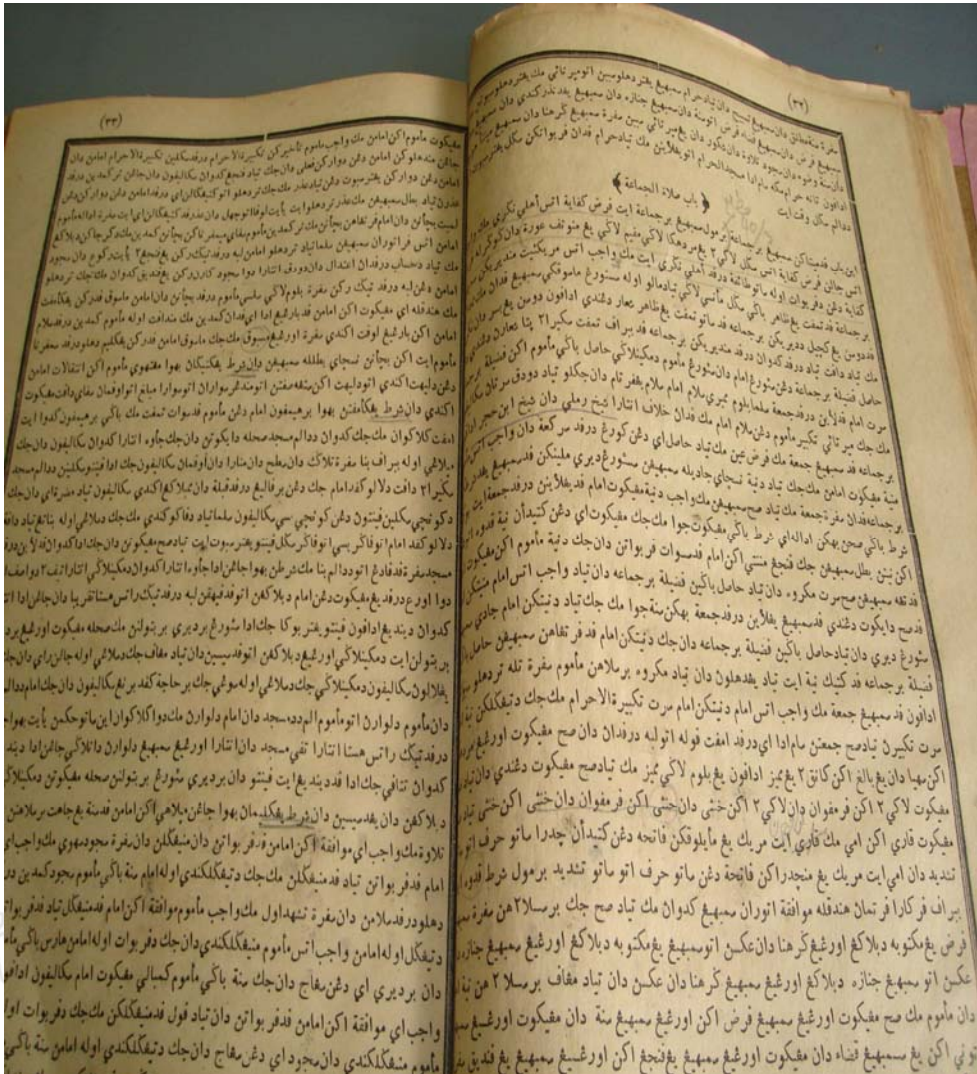
ภาคผนวก ก

รูปภาพของหนังสือ วุซอหฺ อัลอัฟรอหฺ วะอิศบาหฺ อัลฟะลาหฺ ของท่านซัยคุ มุหัมมัด บิน อิสมาอีล ดาวัค อัลฟะฏอนีย์

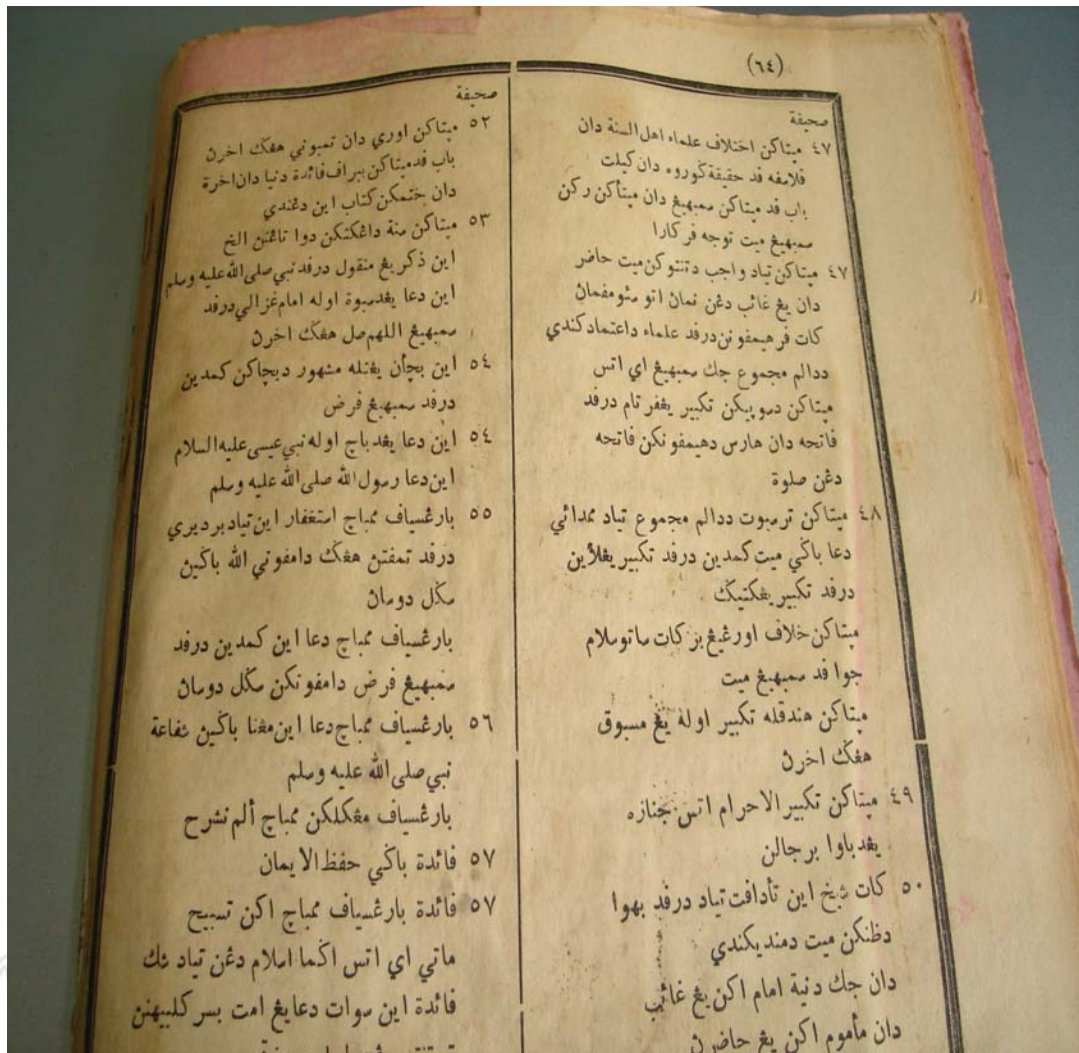
ส่วนหน้าของหนังสือของหนังสือ วุซอหฺอัลอัฟรอหฺ วะอิศบาหฺอัล ฟะลาหฺ

ส่วนกลางของหนังสือขาท้อลัฟรอน ะอิศบาหุ อิ้ลพะลาหุ

ส่วนท้ายของหนังสือฯ อ้อ้อพรอหุ ะอศบหาอ้อลพะลาหุ

ภาคผนวก (ง)

Manuscript

The Writing Method on Fiqh of Sheik Muhammad bin Ismail Dawud al-Fatani in Wushah al-Afrah wa Isbah al-Falah

Roya Wanso¹ Maroning Salaming²

ABSTRACT

This research aims to study the evolution of *fiqh* (jurisprudence) authorship in Patani from its inception to the present. It also attempts studying the biography of Shiekh Muhammad bin Ismail Dawud al-Fatani; followed by studying the methodology in the book of "*Wushah al-Afrah wa-Isbah al-falah*" by the mentioned Sheikh.; Next by examining the content of the book in question through an analytical study. The researcher in this study has relied on collecting all material from related scientific sources.

The analytical study found:

1 - Evolution of *Fiqh* Authorship: The authorship in Patani began in 18 AD and evolved considerably by the time scholars authored *Fiqh* books in Malay Javanese to teach their children in Patani, thus the Fatani people priding themselves of such valuable literature from then to date. In this sense local students and from abroad began learning the science of *Fiqh* in addition to other sciences within Patani. However, the nature of authorship Patani then focused only on the Principles of al-Shafi'i doctrine (sect), though it evolved to accommodate other sects at the end of the 20th C., which resulted in the emergence of consensus point of views and a different issues pertaining jurisprudence which engaged the community to profoundly study *Fiqhi* in light of the principles of other sects, because the nature of science of *Fiqh* needs indeed study, analysis and deduction.

2- Profile of the author: The Shiekh Muhammad bin Ismail Dawud al-Fatani, a Malay known as " Sheikh Nikmat Kejik." Born in the village of born at Duyong island Malaysia in 1844 and passed away in 1915; was buried at Ma'la' cemetery in Saudi Arabia. A prolific and

---

¹ Graduate (Islamic Studies)

² Ph. D. (Usulu al-Fiqh)

renewed, learned scholar and an expert in Islamic Law. Among his famous books are: *Wushah al-Afrah wa Isbah al-Falah* and *al-Matla' al-Badrain*

3-Content of the book: his book "*Wushah al-Afrah wa Isbah al-Falah*" is considered one of Shafi'i Fiqh books; it comprises 64 pages written in Pattani Malay. The author divided this book into two essential books: In the book he talked about the purity and its related aspects, while in the second, about prayer and related matters.

4- How book was authored: "*Wushah al-Afrah wa Isbah al-Falah*" includes an introduction, content and conclusion, and that is by taking the content and translating the text transferred into the Malay language, (Malayu Pattani dialogue) such as *Hashiah al-Bajuri*, *Fath al-Wahhab*, *Rawdah al-Talibin*, and *al-Majmu'*, among others.; as well as translating the original Malay books he authored, such as *Sabil al-Muhtaddin*, and *Mutla' al-Badrain*.

5 - The way of inference: In this book the author Shiekh Muhammad bin Ismail Dawud al-Fatani made inferences from Qur'anic verses, Prophetic *hadith*, *ijma'* (consensus), *Qiyas*, and "*urf* (custom), and *Tarjih* where necessary. He quoted eight verses as inferences though he did not indicate their chapters and numbers. As for the *hadith* he reported by thirty, only one of them is written in Arabic, and the twenty-nine *hadith* he did not mention their *matin* (text). but only translated then into the Malay. These *ahadith* are different in terms of their degree of *sihah* (authenticity), *da'f* (weakness) and *wad'* (fabrication). There are fourteen (14) authentic *Hadith*, nine (9) weak, and four (4) fabricated ones. Furthermore, there are three (3) other *Hadith* whose *matin* and degree the researcher did not find.

Keywords : Analytical Study, Sheikh Muhammad bin Ismail, Wusah al- Afrah wa- Isbah al Falah Book

---

พิกษุณิพนธ์ของท่านซัยคุ มุหัมมัด บินอิสมาอิล ดาวุด อัลพะฎอนีย์ ในหนังสือ วุซฮาฮ์ อัลอัฟรอหุ
วะอิศบาฮ์ อัลพะลาหุ

รอย๊ะ หวันโัส๊ะ¹ มะรอนิง สาแลมิง²

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิวัฒนาการพิกษุณิพนธ์ในปัตตานี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2) ศึกษาชีวประวัติของท่าน ซัยคุ มุหัมมัด บิน อิสมาอิล ดาวุด อัลพะฎอนีย์ 3) ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับหนังสือวุซฮาฮ์ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาฮ์ อัลพะลาหุ 4) ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือวุซฮาฮ์ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาฮ์ อัลพะลาหุ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักการอุศูล อัลฟิกฮุ หลักการเกาะวาอิด อัลฟิกฮุ และหลักการหะดีษ

จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า

1. การนิพนธ์พิกษุในปัตตานี เริ่มตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 ของคริสต์ศักราช ได้มีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆเมื่อมีนักกฎหมายอิสลามได้นิพนธ์ตำรากฎหมายอิสลามหรือกิตาบบัญญัติเป็นตำราในการเรียนการสอน ส่งผลให้การศึกษาวิชาการพิกษุในปัตตานีได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากนักศึกษาทั้งในและต่างประเทศ อย่างไรก็ตามการนิพนธ์และการศึกษาวิชาการพิกษุในยุคนี้ก็ยังเรียนเฉพาะแนวมัซฮับชาฟีอีเท่านั้น ต่อมาในปลายศตวรรษที่ 20 ของคริสต์ศักราชจนถึงปัจจุบัน พิกษุณิพนธ์ในปัตตานีเริ่มมีการพัฒนาขึ้นอีกระดับหนึ่งเมื่อมีการนำทัศนะของมัซฮับอื่นที่นอกเหนือจากมัซฮับชาฟีอีมาใช้ในสังคมปัตตานีซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติของวิชาการพิกษุซึ่งเป็นศาสตร์ที่เปิดโอกาสให้มีการวินิจฉัย แสดงทัศนะและอ้างอิงถึงที่มาของหลักฐานพร้อมกับการพิสูจน์ว่าหลักฐานของทัศนะใดมีน้ำหนักมากกว่ากัน

2. ท่านซัยคุ มุหัมมัด บิน อิสมาอิล ดาวุด อัลพะฎอนีย์ท่านเกิดที่เมืองปูเลาคุยง ประเทศมาเลเซียเมื่อปี.ศ.1260(ค.ศ.1844) เสียชีวิตเมื่อปี.ศ.1333(ค.ศ. 1915) ศพของท่านถูกฝังไว้ที่สุสานมะอูลาฮ์ ประเทศสะอุดิอาราเบีย ท่านเป็นอุละมาฮ์ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายอิสลาม และมีผลงานทางวิชาการมากมาย หนึ่งในนั้นคือหนังสือวุซฮาฮ์ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาฮ์ อัลพะลาหุ และหนังสือมัจญลอะฮ์ อัลบัครอยน์ เป็นต้น

¹ นักศึกษา (สาขาวิชาอิสลามศึกษา)

² Ph. D. (อุศูล อัลฟิกฮุ), อาจารย์

3. หนังสืออุซฮาหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลฟะลาหุ เป็นหนังสือฟิกฮุแนวมัซฮับชาฟีอี มีเนื้อหาทั้งหมด 64 หน้าใช้ภาษามลายูปัตตานีในอดีต ซึ่งท่านชัยคุ มุหัมมัด บิน อิสมาอีล ดา วูด อัลฟะฎอนีย์ ได้แบ่งเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายอิสลามในหนังสือเล่มนี้ออกเป็นสองตอน ตอนที่หนึ่งกล่าวถึง การทำความสะอาด ตอนที่สองกล่าวถึง การละหมาด

4. รูปแบบการนิพนธ์หนังสือเล่มนี้ท่านได้มีการเขียนบทนำ มีการเขียนเนื้อเรื่อง และมีการเขียนบทส่งท้าย ส่วนแหล่งที่มาของเนื้อหา ท่านได้แปลเป็นภาษามลายูจากหนังสือต้นฉบับที่เป็นภาษาอาหรับ และคัดลอกจากหนังสือที่เป็นภาษามลายู เนื้อหาจากหนังสือที่เป็นภาษาอาหรับเช่นหนังสือหาซียะฮุ อัลบาญรียะฮ์ หนังสือฟัตหุ อัลวะฮะฮุบ หนังสืออัล อัจการ์ เป็นต้น ส่วนเนื้อหาที่เป็นภาษามลายู เช่น หนังสือสะบิล อัลมุฮัดดีน หนังสือมัฎลอะฮ์ อัลบัตรอญ์ เป็นต้น

5. วิธีการอธิบายบทบัญญัติท่านได้อ้างหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ อิจญ์มาอ์ กียาส อูรฟี่ นอกจากนี้มีการให้น้ำหนักกับหลักฐาน การอ้างจากอัลกุรอาน มีทั้งหมด 7อายะฮ์โดยที่ท่านมิได้ระบุว่าจะอยู่ในสุเราะฮ์ และอายะฮ์ที่เท่าไร ท่านได้อ้างอายะฮ์มาเพื่อเป็นหลักฐาน แต่บางครั้งท่านอ้างอายะฮ์มิได้เพื่อเป็นหลักฐานแต่อย่างใด ส่วนการอ้างหลักฐานจากหะดีษมีทั้งหมด 30 หะดีษ โดยที่ท่านมิได้ระบุระดับของหะดีษ แหล่งที่มาของหะดีษ ท่านได้อ้างด้วยหะดีษที่เศาะหีหฺ์มีทั้งหมด 14 หะดีษ แต่บางครั้งท่านอ้างจากหะดีษฎะอ์ฟิมีทั้งหมด 8 หะดีษ บางหะดีษเป็นหะดีษที่เมาญูฮ์ขึ้นมาทั้งหมด 4 หะดีษ ผู้วิจัยค้นแล้วไม่พบมี 4 หะดีษ นอกจากการอธิบายกฎหมายอิสลามโดยอ้างอายะฮ์กุรอาน หะดีษ อิจญ์มาอ์ กียาส และอูรฟี่ ก็ยังมีการให้น้ำหนักกับหลักฐาน และมีการอธิบายกฎหมายอิสลามที่มีได้อ้างหลักฐานแต่อย่างใด ซึ่งถือว่าเป็นวิธีที่ท่านได้ใช้นิพนธ์ในหนังสือเล่มนี้เป็นส่วนใหญ่

บทนำ

อิสลามคือศาสนาที่บัญญัติโดยอัลลอฮ์ (ﷻ) ผู้ทรงสร้างสรรพสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ และสิ่งอื่น ๆ ทั้งสิ่งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต อัลลอฮ์ทรงลิขิตให้สรรพสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ที่อัลลอฮ์ (ﷻ) ได้ทรงกำหนดไว้ อัลลอฮ์ทรงกำกับดูแล และควบคุมสรรพสิ่งต่างๆ เหล่านั้นให้เดินตามพระประสงค์ของพระองค์ สำหรับผู้ที่ไม่มีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ (กาไฟร) นั้น พวกเขาจะถือว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติของมันแต่บรรดาผู้ศรัทธาหรือมุมนั้น มีความเชื่อถือว่าอัลลอฮ์ (ﷻ) เป็นผู้ทรงสร้าง และทรงกำกับดูแล

อัลลอฮ์ (ﷻ) ได้สร้างโลกนี้ และสร้างมนุษย์ขึ้นมาพร้อมๆ กับประทานบรรดาเราะฮ์สุล เพื่อมาทำหน้าที่เป็นผู้เผยแผ่สัจธรรมแก่ชาวโลก พร้อมกันนั้นพระองค์อัลลอฮ์ได้ทรงประทานคัมภีร์ ต่าง ๆ มาให้แก่บรรดาเราะฮ์สุลท่านก่อนๆ ในทุกยุคทุกสมัย พระองค์ทรงดำรัสว่า

(48 :) ﴿ ﴾

ความว่า : สำหรับแต่ละประชาชาติ ในหมู่พวกเจ้านั้น เราได้มีบทบัญญัติ และแนวทางไว้ (อัล-มาอิดะฮฺ : 48)

กัมภีร์นั้น เป็นพระดำรัสจากพระองค์อัลลอฮฺ(ﷻ) ที่ปรารถนาจะสื่อสารกับมนุษย์แต่ละประชาชาติโดยตรงเพื่อให้มนุษย์ได้นำบทบัญญัติเหล่านั้นไปประพฤติปฏิบัติ ศาสดามุฮัมมัด (ﷺ) เป็นศาสดาท่านสุดท้ายที่ถูกแต่งตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นผู้เผยแผ่สังฆกรรมแก่มวลมนุษยชนซึ่งเป็นการเมตตาต่อชาวโลก อัลลอฮฺ(ﷻ)ได้ตรัสว่า

(107 :) ﴿ ﴾

ความว่า : และเรามีได้ส่งเจ้ามาเพื่ออื่นใด นอกจากเพื่อเป็นความเมตตาแก่ประชาชาติทั้งหลาย (อัล-อันบิยาอ์ 107)

ท่านอะฮฺมะด อับดุลอะซีซ ได้อธิบายในอายะฮฺนี้ว่าอัลลอฮฺมิได้ประทานเราะฮฺลุมุฮัมมัด (ﷺ) พร้อมกับประทานกฎหมายและบทบัญญัติ (อัล-ชะรีอะฮฺ วัลอะหฺกาม) นอกจากความเมตตาแก่มนุษย์ และผู้นั้นย่อมได้รับความเมตตาเหล่านี้เขาจะได้รับความสุขในโลกนี้และอาคิเราะฮฺแต่สำหรับผู้ที่ไม่น้อมรับ เขาจะประสบกับความขาดทุนในโลกนี้และอาคิเราะฮฺ (al-Zuhaili ,1991 :144 / 17) จากอายะฮฺข้างต้นเข้าใจได้ว่ากฎหมายอิสลามมีบทบาทอย่างมากในการจัดระเบียบสังคมอิสลาม โดยกำชับให้มนุษย์นั้นปฏิบัติตามบทบัญญัติ หรือแนวทางของอัลลอฮฺ (ﷻ) ฉะนั้นการศึกษาฟิคว์ หรือการเรียนรู้กฎหมายอิสลามเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อสามารถปฏิบัติตามบทบัญญัติได้อย่างถูกต้อง ท่านอิมามอะฮฺ ซาฟิอีย์ ได้ให้นิยามเกี่ยวกับศาสตร์ฟิคว์ว่า ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติทางศาสนาภาคปฏิบัติที่ได้มาจากหลักฐานที่เป็นรายละเอียด ในยุคตาบิอินและชนรุ่นหลังจากตาบิอินได้เกิดแนวคิดที่แตกต่าง และก่อเกิดของ มัซฮับต่างๆในเวลาต่อมาซึ่งได้เกิดเป็นมัซฮับใหญ่ ๆ สี่มัซฮับด้วยกันคือ มัซฮับหะนะฟียะ มัซฮับมาลี กิยะ มัซฮับซาฟิอีย์ และมัซฮับหัมบะลียะ จนการศึกษาฟิคว์และการนิพนธ์ตำราตามแนวมัซฮับซาฟิอีย์ ได้แผ่ขยายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงเกิดอุละมาอ์ ตามแนวมัซฮับ อะฮฺ- ซาฟิอีย์มากมาย และได้แผ่ขยายในปัตตานีในเวลาต่อมา

ปลายศตวรรษที่18 จนถึงศตวรรษที่19 ปัตตานีถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางอารยธรรมอิสลามที่มีอุละมาอ์มีบทบาทด้านการนิพนธ์ตำราอิสลามศึกษาจนมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักกันมิใช่น้อย เฉพาะในปัตตานีอย่างเดียวนั้น แต่ยังมีแผ่กระจายไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ทั้งแถบประเทศอาหรับ ตุรกี และ

แอฟริกาใต้ซึ่งต่างก็เคยศึกษากับอุละมาอ์ที่มีสติ อัดหะรอหม นอกจากนั้นยังมีนักศึกษาจากประเทศศรีลังกา พม่า กัมพูชา เวียดนาม ฟิลิปปินส์ และอีกหลาย ๆ ประเทศบนคาบสมุทรมาลายู ต่างเข้ามาศึกษากับอุละมาอ์ปัตตานีที่ปัตตานี (พะฏอนีย์) (A. Malek , 1994 : 95) ท่านอะหมัด ฟัดหิย์ ได้กล่าวในการสัมมนาเรื่อง “บทบาทอุละมาอ์ในการศึกษาอิสลามในปัตตานี” จัดโดยมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา วันที่ 17 /7/ 2008 ว่า อุละมาอ์ปัตตานีนอกจากเปิดสอนในระบบปอเนาะแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการประพันธ์ตำราเกิตาบหรือที่รู้จักกันมากในนาม “ กิตาบญาวิหรือกิตาบสิเหลื่อง” จนถึงศตวรรษที่ 20 ผลงานประพันธ์กิตาบญาวิของอุละมาอ์ปัตตานีได้ปรากฏเป็นจำนวนมากมายหลายหลายหัวข้อ (Ahmad Fathi ,2008 : 8) อุละมาอ์ปัตตานีที่มีชื่อเสียงอาทิเช่น

ซัยคุ ดาอุด อัลพะฏอนี เกิด ปีค.ศ.1769 และ เสียชีวิตในปีค.ศ. 1847ท่านได้เขียนหนังสือ " " (มุหะยะตุอัลกุลลาบ) ตรงกับปี ค.ศ.1805 เป็นหนังสือฟิกฮ์เล่มแรก ของอุละมาอ์ ปัตตานี (Wan Mohd Shaghir bin Abdullah, 1977 : 17) และซัยคุ ซัยนุลอาบีดีน บินมุหัมมัด อัลพะฏอนี หรือ ตูวันมีนาล ท่านเกิดในปี ค.ศ 1820 และเสียชีวิต ปีค.ศ.1913หนังสือเล่มแรกที่ท่านได้แต่งคือ " " (กัซฟูอัลลิยาม) ตรงกับปี ค.ศ.1889 ท่านซัยคุมุหัมมัด บิน อิสมาอีล ดาอุด อัลพะฏอนีย์ เกิดเมื่อค.ศ. 1844 เสียชีวิตเมื่อปีค.ศ. 1915 ท่านได้แต่งหนังสือ วุซฮาหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลพะลาหุ (Ahmad Fathi ,2001:67-70) เป็นต้น

อุละมาอ์ปัตตานีในอดีตที่โดดเด่นในด้านฟิกฮ์มีอยู่ 7 ท่าน ผู้วิจัยได้เลือกท่านซัยคุมุหัมมัด บิน อิสมาอีล ดาอุด อัลพะฏอนีย์ ท่านได้แต่งหนังสือ วุซฮาหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลพะลาหุ ซึ่งเป็นตำราเกี่ยวกับฟิกฮ์ภาษามลายูแนว มัซฮับชาฟีอี๋ อันเป็นหนังสือ ที่มีคุณค่าทางวิชาการ ท่าน K.H.M. ชาฟีอี๋ ฮาดซามิย์ ท่านให้คำตอบปัญหาศาสนาที่ผู้ฟังได้ถามในรายการวิทยุ “ a Radio Cendera Wasih Jakarta ” ความว่า “รายการวิทยุแสงธรรมแห่งจการ์ตา” ว่าท่านอ้างมาจากหนังสือ วุซฮาหุ อัล อัฟรอหุ วะอิศบาหุอัลพะลาหุ

หนังสือวุซฮาหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลพะลาหุ เป็นหนังสือฟิกฮ์แนวมัซฮับชาฟีอี๋ มีเนื้อหาทั้งหมด 64 หน้าใช้ภาษามลายูปัตตานีในอดีต ซึ่งท่านซัยคุ มุหัมมัด บิน อิสมาอีล ดาอุด อัลพะฏอนีย์ ได้แบ่งเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายอิสลามในหนังสือเล่มนี้ออกเป็นสองตอน ตอนที่หนึ่งกล่าวถึง การทำความสะอาด ตอนที่สองกล่าวถึง การละหมาด รูปแบบการนิพนธ์หนังสือเล่มนี้ท่านได้เขียนตามรูปแบบของอุละมาอ์ปัตตานีทั่ว ๆ ไป กล่าวคือการเขียนบทนำ การเขียนเนื้อเรื่อง และการเขียนบทส่งท้าย ส่วนแหล่งที่มาของเนื้อหา ท่านได้แปลเป็นภาษามลายูจากหนังสือต้นฉบับที่เป็นภาษาอาหรับ และคัดลอกจากหนังสือที่เป็นภาษามลายู เนื้อหาจากหนังสือที่เป็นภาษาอาหรับเช่นหนังสือฮาซียะฮุ อัลบาญูรีย์ ฟัตหุ อัลวะฮูฮาบ อัล อัชการ์ เป็นต้น เนื้อหาที่เป็นภาษามลายู เช่น สะบิล อัลมุฮัดดีน มัจญลอะฮ์ อัลบัครอยน์ เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการฟิสิกส์นิพนธ์ในปัตตานีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาชีวประวัติของชัยคุมุหัมมัด บิน อิสมาอีล ดาวูด อัลพะฎอนีย์
3. เพื่อศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับหนังสือวุซอหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลพะลาหุ
4. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ระเบียบวิธีการนิพนธ์ ฟิสิกส์ของชัยคุมุหัมมัด บิน อิสมาอีล ดาวูดในหนังสือวุซอหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลพะลาหุ

ความสำคัญและประโยชน์

1. ได้รู้วิวัฒนาการฟิสิกส์นิพนธ์ในปัตตานี
2. ได้รู้ชีวประวัติของชัยคุมุหัมมัด บิน อิสมาอีล ดาวูดในฐานะอูละมาอ์ปัตตานี
3. ได้รู้รายละเอียดต่างๆที่เกี่ยวกับหนังสือวุซอหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลพะลาหุ
4. ได้รู้ระเบียบวิธีการนิพนธ์ของ ชัยคุมุหัมมัด บิน อิสมาอีล ดาวูดในหนังสือ วุซอหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลพะลาหุ
5. สามารถนำข้อมูลจากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้เพื่อประโยชน์ในสังคม

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษารายละเอียดและเนื้อหาในหนังสือวุซอหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลพะลาหุ ของชัยคุมุหัมมัด บินอิสมาอีล ดาวูดอัลพะฎอนีย์ ชีวประวัติของชัยคุมุหัมมัด บินอิสมาอีล ดาวูดอัลพะฎอนีย์ และวิวัฒนาการนิพนธ์ฟิสิกส์ของปัตตานีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (ค.ศ.1795-ค.ศ. 2005)

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดข้อตกลงเบื้องต้นไว้ดังนี้

1. หนังสือ วุซอหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลพะลาหุ ที่ผู้วิจัยนำมาเป็นเอกสารในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์คาร์ลมาอาเร่ฟ รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

2. การเขียนประวัตินักกฎหมายอิสลามที่มีชื่อปรากฏในหนังสือวุซฮาหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลฟะลาหุ ผู้วิจัยจะเขียนประวัติพอสังเขปเท่านั้น
3. หากหะดีษบันทึกโดยบุคอรีห์ และมุสลิม ผู้วิจัยจะไม่ระบุระดับของหะดีษ แต่จะระบุระดับของหะดีษที่บันทึกโดยผู้อื่น
4. กรณีคัดลอกจากหนังสือต่าง ๆ ผู้วิจัยจะสืบค้นพร้อมทั้งเขียนประโยคที่คัดลอก ชื่อหนังสือ ผู้แต่ง เล่ม และหน้าโดยสังเขป
5. กรณีการกล่าวถึงการอธิบายบทบัญญัติจากกูรออัน หะดีษ กิยาส อัจญ์มาอ์ อูรฟี่ ผู้วิจัยจะเขียนมาเพื่อนำเสนอการอธิบายบทบัญญัติ
6. บทบัญญัติที่มีได้อ้างหลักฐานผู้วิจัยจะสืบค้นจากแหล่งพร้อมทั้งเขียนหลักฐาน ชื่อหนังสือ ผู้แต่ง เล่ม และหน้าโดยสังเขป

นิยามศัพท์เฉพาะ

ฟิกฮุ คือการรู้กฎหมายอิสลามซึ่งเป็นกฎหมายที่มุสลิมจะต้องปฏิบัติตาม มีเนื้อหาแบ่งเป็น 4 ประเภท 1. อิบาดัต คือ เกี่ยวกับศาสนพิธี 2. มุอามะลาต คือ เกี่ยวกับกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ 3. มุนากะหาต คือ กฎหมายเกี่ยวกับการแต่งงานและครอบครัว 4. ญินายัต คือ กฎหมายอิสลามเกี่ยวกับบศคืออาญา

นิพนธ์ คือ การแต่งหรือการเขียนหนังสือ

ฟิกฮุนิพนธ์ คือ การแต่งหนังสือที่มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายอิสลาม

มุหัมมัด บิน อิสมาอิล คือ ชื่อผู้แต่งหนังสือวุซฮาหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลฟะลาหุ

วิธีดำเนินการวิจัย

1.รูปแบบของการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเอกสาร โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่สำคัญ 3 แหล่งคือ เอกสารปฐมภูมิ เอกสารทุติยภูมิ และเอกสารตติยภูมิ

2.การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้หลักเกณฑ์และแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเนื้อหาหนังสืออุซฮาหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลพะลาหุ และมีการพิสูจน์ว่าหนังสือเล่มนี้เป็นของผู้แต่งจริง
2. ศึกษาวิธีการเขียนบทนำในตำราอุซฮาหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลพะลาหุ
3. ศึกษาวิธีการเขียนเนื้อเรื่องในตำราอุซฮาหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลพะลาหุ
4. ศึกษาวิธีการเขียนบทส่งท้ายและสารบัญในตำราอุซฮาหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลพะลาหุ
5. ศึกษาวิธีการแปลจากหนังสืออ้างอิงหลักของผู้แต่งหนังสืออุซฮาหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลพะลาหุ
6. ชี้แจงที่มาของอายะฮ์อัลกุรอาน ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้ว่าอยู่ในสุเราะฮ์อะไรและอายะฮ์ที่เท่าไร
7. ชี้แจงที่มาของหะดีษต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้ โดยการระบุชื่อผู้บันทึก เล่ม หน้าและหมายเลข หะดีษ ตลอดจน ชี้แจงระดับของหะดีษนอกจากหะดีษที่บันทึกโดยอิมามบุคอรีฮ์ และอิมามมุสลิม ผู้วิจัยจะไม่ชี้แจงระดับของหะดีษ ทั้งนี้เพราะมีมติเอกฉันท์แล้วว่าเป็นหะดีษที่เศาะหีห

3.การจัดกระทำข้อมูล

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ผู้วิจัยได้แยกหัวข้อต่าง ๆ ในหนังสืออุซฮาหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลพะลาหุออกมาเป็น 2 บท **บทที่ 1** บทบัญญัติว่าด้วยการทำความสะอาด ประกอบด้วย 7 หมวดด้วยกันคือ 1. การล้างสิ่งที้ออกมาจากทวารหนักและทวารเบา 2. การอาบน้ำละหมาด 3. การเสียน้ำละหมาด 4. การอาบน้ำ 5. การตะข่มมูมหรือการอาบน้ำละหมาดด้วยฝุ่น 6. เลือดประจำเดือน เลือดหลังคลอด และเลือดเสีย 7. เรื่องสกปรกและการล้างสิ่งสกปรก **บทที่ 2** บทบัญญัติว่าด้วยการละหมาด ประกอบด้วย 12 หมวด 1. เงื่อนไขของการละหมาด 2. หลักการละหมาด 3. การละหมาดเป็นโมฆะ 4. การสุญญะฮ์วีฮ์ 5. การละหมาดสุนัต 6. การละหมาดเกาะศ์รุและญะมะอะฮ์ 7. การละหมาดร่วมกัน 8. การละหมาดวันศุกร์ 9. การละหมาดวันอีด 10. การละหมาดเนื่องจากเกิดสุริยุปราคาและจันทรุปราคา 11. การละหมาดเพื่อขอให้ฝนตก 12. การละหมาดศพ

4.การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับทัศนะของอุละมาอ์ฟิกฮฺ หลักฐานของบทบัญญัติอิสลาม เช่น อัลกุรอาน หะดีษ อิجم่าฮ์ กียาส อurf เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยใช้ หลักการอุศูล อัลฟิกฮฺ หลักการเกาะวาอิด อัลฟิกฮฺ และหลักการหะดีษ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. วิวัฒนาการฟิกฮฺนิพนธ์ในปัตตานีตั้งแต่ปี ค.ศ. 1769 จนถึงปีค.ศ. 2005

1.1 วิวัฒนาการฟิกฮฺนิพนธ์ในปัตตานีตั้งแต่ปีค.ศ. 1769 จนถึงปีค.ศ. 1985

วิวัฒนาการของการนิพนธ์กฎหมายอิสลามในยุคนี้เริ่มเกิดขึ้นและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องกันในศตวรรษที่18 ปัตตานีถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางอารยธรรมอิสลามที่มีอุละมาอ์มีบทบาทด้านการนิพนธ์ตำราอิสลามศึกษาจนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันมิใช่เฉพาะในปัตตานีอย่างเดียว แต่ยังแผ่กระจายไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ทั้งแถบประเทศอาหรับ ตุรกี และแอฟริกาใต้ซึ่งต่างก็เคยศึกษากับอุละมาอ์ที่มีสติญิด อัลหะรอม นอกจากนี้ยังมีนักศึกษาจากประเทศศรีลังกา พม่า กัมพูชา เวียดนาม ฟิลิปปินส์ และอีกหลาย ๆ ประเทศบนคาบสมุทรมาลายู ต่างเข้ามาศึกษากับอุละมาอ์ปัตตานีที่ปัตตานี (พะฎอนีย์) (A. Malek , 1994 : 95)ปัตตานีในยุคนี้เรียกว่ายุคแห่งความรุ่งเรือง โดยเฉพาะในด้านการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนาอิสลามจนเป็นศูนย์กลางการศึกษาและการแผ่ขยายของศาสนาอิสลามในย่านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้คนได้พากันมารวมตัวกันที่ปัตตานี เพื่อมาศึกษาเล่าเรียน และร่วมกันผลิตตำราทางศาสนาอิสลาม หรือ กิตาบญาวี ทำให้ปัตตานีกลายเป็นศูนย์กลางแห่งอารยธรรมอิสลาม จนเป็นที่รู้จักของชาวเอเชีย (อารีฟิน บินจิ, 2543 : 32) นักกฎหมายอิสลามที่มีชื่อเสียงและผลงานประพันธ์ตำราทางกฎหมายอิสลามในยุคนี้สรุปได้ดังต่อไปนี้(Wan Mohd Shaghir bin Abdullah , 1977 : 17) คือ

1.ท่านซัยยิด ดาอุด บิน อับดุลลอฮ์ อัลพะฎอนีย์ เกิดในปีค. ศ 1769 และเสียชีวิตเมื่อปีค.ศ. 1847 ท่านเป็นอาलिขของพะฎอนีย์ระดับต้น ๆ และได้เขียนหนังสือที่เกี่ยวกับกฎหมายอิสลาม อาทิเช่น หนังสือบุมะฮะตุ อัลญุลลาบ ( )ไม่ปรากฏปีที่แต่ง ซึ่งเป็นหนังสือฟิกฮฺที่เกี่ยวข้องกับอิบาคาด และเป็นหนังสือตามแนวมัซฮับชาฟีอีเล่มแรกที่เขียนโดยอุละมาอ์ปัตตานี .

หนังสือมุขะตุ อัลมุศอลลี ( ) ท่านได้แต่งในปี ค.ศ. 1827 ซึ่งเป็นหนังสือฟิกฮ์เช่นกันมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการละหมาด หนังสือฮิยาอะตุลอะลิมะตุลอะลิม ( ) ท่านได้แต่งในปี ค.ศ. 1829 เป็นหนังสือฟิกฮ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการละหมาด และอื่น ๆ ที่ค่อนข้างสมบูรณ์ หนังสือ ฟุรูก อัลมะซาอิล ( ) ท่านได้แต่งในปี ค.ศ. 1842 ซึ่งเป็นหนังสือฟิกฮ์ที่เกี่ยวกับกฎหมายอิสลามที่โดดเด่นที่สุดซึ่งท่านใช้รูปแบบการประพันธ์ด้วยการเขียนโดยใช้คำถามและคำตอบ

2. ท่านซัยคุ คุวันมินาล หรือ ซัยนุลอาบิตีน บิน มุหัมมัด อัลพะฎอนีย์ เกิดเมื่อปี ค.ศ. 1820 และเสียชีวิตเมื่อปี ค.ศ. 1913 ท่านได้เขียนหนังสือฟิกฮ์ดังต่อไปนี้ (Ahmad Fathi , 2001 : 67 - 71) คือหนังสือกัซฟุลลิซาม ( ) ท่านได้แต่งเสร็จเมื่อปี ค.ศ. 1889 ซึ่งเป็นหนังสือกฎหมายอิสลามที่มีความสำคัญเล่มหนึ่งที่ค่อนข้างสมบูรณ์ มีเนื้อหาในบทที่หนึ่งเกี่ยวกับกฎหมายอิสลามทั่วไป ส่วนในบทที่สองนั้นมีเนื้อหาเกี่ยวกับมรดกในอิสลาม หนังสือ ปะคอ มื่อญาติอกัน ฟิดยะฮ์สูสิมบัฮ์ยัง ดาน ปุวาโส อะดัส มัยฮับอะบิหะนีพะฮุ فد ميّاكن فديّة) (سمبهيخ دان فواس اتس مذهب ابي حنيفه) ท่านแต่งเสร็จเมื่อปี ค.ศ. 1904 ซึ่งเป็นหนังสือที่เกี่ยวกับการชดใช้ละหมาดและการถือศีลอดตามทัศนะอิมามอะนาฟี

3. ท่านซัยคุ นิเคร์ เกิดเมื่อปี ค.ศ. 1829 และเสียชีวิตเมื่อปี ค.ศ. 1898 ท่านได้เขียนหนังสือฟิกฮ์ดังต่อไปนี้ (Ahmad Fathi , 2001 : 44 -51) หนังสือ มุอิมมาตุ อัลนะฟาอิส ( ) พิมพ์ที่โรงพิมพ์พัทลุง อัลกะริมมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งเป็นหนังสือที่ท่านซัยคุ อับดุลอิสสะลาม บิน อิดริส ได้รวบรวมคำพิเคราะห์ของท่านซัยคุ อะหมัด ซัยนีย์ ตะหุลาน และท่านซัยคุ นิเคร์ แต่งเสร็จเมื่อปี ค.ศ. 1888 เนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องชากาด การละหมาด ฮัจญ์ การถือศีลอด การแต่งงาน และการหย่าร้าง และยังมีอุละมาอ์อีกมากมาย

1.2 วิวัฒนาการฟิกฮ์นิพนธ์ในปัตตานีตั้งแต่ปี ค.ศ. 1899 จนถึงปี ค.ศ. 1985

จากความรู้เรื่องด้านการศึกษาวิชากฎหมายอิสลาม วิวัฒนาการการนิพนธ์ตำรากฎหมายอิสลามในยุคนี้ถือได้ว่าเป็นยุคแห่งเริ่มสู่ความหลากหลายด้านทัศนะ นักวิชาการกฎหมายอิสลามบางท่านเริ่มมีการแสดงทัศนะที่ไม่เคยปรากฏในยุคก่อน ๆ นักกฎหมายอิสลามบางท่านที่มีชื่อเสียงและนิพนธ์ตำราทางกฎหมายอิสลามอาทิเช่น

1. โต้ะครูหะยิอะฮ์หมัด อัลฟูซานีย์ ( ) ท่านเกิดเมื่อปี ค.ศ. 1899 ท่านเสียชีวิตในปี ค.ศ. 1996 (Ahmad Fathi , 2001 : 251) หนังสือฟิกฮ์ที่ท่านได้แต่งมีดังนี้ (Ahmad Fathi , 2001 : 237 – 238) คือหนังสือ เงาะริฎ อัลมัสลัก ฟิ ญะวาบิ สุอาล มาฮูฮาตุ อัลสะลาเก อิ

ลัยอิ( ) แต่งเสร็จในปีค.ศ. 1956 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเชือดสัตว์ในกฎหมายอิสลาม ซึ่งท่านได้ชี้แจงถึงปัญหาว่าด้วยไก่ที่เชือดหลังจากที่ถูกรถชนว่าเป็นที่อนุมัติหรือไม่ หนังสือเคาะลาเศาะตุ อัลมัรฎียะฮุ ( ) แต่งเสร็จในปีค.ศ. 1969 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดงานเลี้ยงเนื่องจากคนตาย และในหนังสือเล่มนี้ท่านได้ชี้แจงถึงจุดยืนของท่านในประเด็นเกี่ยวกับการจัดงานอันเนื่องมาจากคนตาย ซึ่งท่านมีทัศนะว่าการปฏิบัติในประเด็นปัญหาดังกล่าวนั้นเป็นสิ่งที่อนุมัติในศาสนาอิสลาม

2. ท่านโตะครุหัจญี อับดุลลอฮฺ บือแนกือบง ท่านเกิดในปี ค.ศ. 1912 ท่านเสียชีวิตเมื่อปี ค. ศ. 1991 (Ahmad Fathi , 2001 : 223) หนังสือฟิกฮ์ที่ท่านได้แต่งมีดังนี้(Ahmad Fathi , 2002 : 230 – 238) กล่าวคือหนังสือ อัลกะวาอิบ อัลน็รูด ฟิรอดี อะฮฺลิล อัลบิตอียะ วะ อัลอาดาต ( ) (แต่งเสร็จในปีค.ศ. 1960 เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการต่อต้านสิ่งที่เป็นบิฮอะฮฺและครุอฟาตโดยเฉพะอย่างยิ่งประเด็นเกี่ยวกับการจัดงานเลี้ยงอันเนื่องมาจากคนตาย หนังสือ กัซฟู อัลอัศรอร์ ฟิตะอฺลิก มะนาสิก อัลอับรอร์ ( ) (แต่งเสร็จในปีค.ศ. 1970 หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีหัจญ์ เริ่มตั้งแต่การเตรียมตัวการเดินทาง ไปเยี่ยมมัสญิดนบี เป็นต้น

3. ท่านโตะครุ หะยี อับดุลกาดีร์ ท่านเกิดในปี ค.ศ. 1921 และเสียชีวิตเมื่อปีค.ศ. 1969 ท่านได้นิพนธ์ตำราฟิกฮ์คือ หนังสือจิมิน สุลุฮัน(جریمین سولوهن) เป็นหนังสือที่เกี่ยวกับการเชือดสัตว์ที่ถูกรถชน (Ahmad Fathi, 2001 : 230)

4. หะญีอิคฺริส บิน หะญีอฺลี หรือบาบอเยะ ดุง ท่านเกิดเมื่อปี พ.ศ. 2466 ท่านเสียชีวิตเมื่อปี พ.ศ. 2538 (อับดุลรอแม สุลหลง , 2547 : บทคัดย่อ) ท่านบาบอเยะได้เขียนหนังสือ “ นี้เป็นคำตอบที่ดีจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ” (این بیراف جوافن یغ باکوس درفد (سوالن یغ داغ درفد مجلس اکام اسلام جغواد فطانی) พิมพ์ที่พุทธะกะอะบาดีย์ ปัตตานี ปี ฮ.ศ. 1393 (Ahmad Fathi, 2001 : 235)

1.3 วิวัฒนาการฟิกฮ์นิพนธ์ในปัตตานีตั้งแต่ปี ค.ศ. 1985 จนถึงปีค.ศ. 2005

ปลายศตวรรษที่ 20 เหตุการณ์ใหม่ ๆ ที่ไม่เคยปรากฏขึ้นในยุคก่อน ๆ ในยุคนี้ได้เกิดขึ้นจึงเป็นหน้าที่ของนักกฎหมายอิสลามที่จะต้องค้นหาข้อกำหนดของกฎหมายอิสลามเพื่อใช้ในการตัดสิน มีนักกฎหมายอิสลามหลายท่านได้นำเสนอทัศนะที่แตกต่างออกมานำเสนอต่อสาธารณชน มีการนำเสนอถึงทัศนะตามมัฮัฮฺต่าง ๆ ท่านบูดีมัน แยน่า มีความเห็นว่า ผู้รู้และผู้ศีกษาควร

ศึกษาและสอนตำราจากมัชฮับอื่น ๆ ด้วยเพื่อจะได้รู้ถึงแนวคิดเหล่านั้น และที่สำคัญหากเป็นไปได้ ต้องศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับความแตกต่างทางวิชาการ และแนวคิดในอคิดเพื่อนำมาเป็นบทเรียนในการกำหนดจุดยืนทางวิชาการของตนเอง เพราะโดยธรรมชาติของวิชากฎหมายอิสลามแล้ว ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความแตกต่างทางทัศนะได้อย่างแน่นอน(บุคิมัน แชนา , 2549 : 180) ต่อมาในปี พ.ศ. 2528 ตรงกับปีค.ศ. 1985 การศึกษาวิชากฎหมายอิสลามในปัตตานีได้มีการตื่นตัวขึ้น หลังจากที่นักวิชาการอิสลามสามท่านได้สำเร็จการศึกษาในระดับศษญีบัณฑิตจากประเทศซาอุดีอาระเบียในเวลาต่อเนื่องกันคือ ดร.อิมามอิล อาลี ดร.อิมามอิลลฎูฟี จาปะเกีย และดร.อับดุลฮาติม ไชชิง

2- ชีวิตประวัติของผู้เขียนโดยย่อ

2.1 ชื่อและเชื้อสายต้นตระกูลของผู้เขียนคือ ท่านชัยคุหมัมมัด บินอิสมาอิล ดา วูดอัลพะฎอนีย์ หรือชัยคุ นิมัดก็อจิก เกิดที่เมืองปูเลาคุม รัฐตรงกานูเมื่อปีค.ศ. 1844และเสียชีวิตในปีค.ศ.1915 มีเชื้อสายต้นตระกูลทั้งฝ่ายบิดาและมารดาของท่านมาจากตระกูลที่มีชื่อเสียงในพะฎอนีย์ กล่าวคือ เชื้อสายฝ่ายบิดา วันอะหุมัด บิน วันอิคริส อัลพะ ฎอนีย์ ส่วนเชื้อสายจากฝ่ายมารดา วันชัย นับบิณฑิ ชัยคุ อิคริส บิน อับดุลลอฮ์ อัลพะฎอนีย์ บินวันอิคริส ส่วนทายาทของท่านชัยคุหมัมมัด บิน อิสมาอิล ดา วูด อัลพะฎอนีย์ที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันคือ ท่าน โตะครูห์ญูวันมุหมัมมัด(บาบอมะ บือชิง) บิน วันยุดุฟ บินวันอับดุลกอดีร์ บินวันมุสฏาฟา บินวันมุหมัมมัดนุร บิน ชัยคุ มุหมัมมัด บิน อิสมาอิล ดา วูด อัลพะฎอนีย์ (Ahmad Fathi , 2001 : 80)

2.2 การศึกษาและคณาจารย์ชัยคุ มุหมัมมัด บิน อิสมาอิล ดา วูด อัลพะฎอนีย์ เริ่มต้น การศึกษาในระยะแรกด้วยการศึกษากับท่านชัยคุ อับดุลกอดีร์ บิน อับดุลลอฮ์ อัลพะฎอนีย์ หลังจากนั้นท่านก็ได้ศึกษากับชัยคุหัสบุลลอฮ์ อัลพะฎอนีย์ ชัยคุ อับดุลกอดีร์ บิน อับดุลเราะห์มาน อัลพะฎอนีย์ และอาจารย์ท่านอื่น ๆ อีกหลายท่าน ท่านชัยคุ มุหมัมมัด บิน อิสมาอิล ได้รับการเรียนรู้ หลายแขนงวิชาด้วยกัน เช่น ฟิกฮ์ อุลลุลฟิกฮ์ เตหีด ตัฟซีร์ และวิชาอื่น ๆ เป็นต้น จากการ มุ่งมั่นศึกษาหาความรู้ จนกลายเป็นอาลิม ที่โด่งดังในพะฎอนีย์ ในเวลาต่อมา (Ahmad Fathi , 2001 : 80)บรรดาคณาจารย์ของท่านชัยคุ มุหมัมมัด บินอิสมาอิล ดา วูด อัลพะฎอนีย์ที่ปรากฏในตำรา ชีวิตประวัติของท่านนั้นมีดังนี้(Ahmad Fathi , 2001 : 80) ชัยคุ อับดุลกอดีร์ บิน อับดุลลอฮ์ อัลพะฎอนีย์ . ชัยคุ หัสบุลลอฮ์ อัลพะฎอนีย์ ชัยคุ อับดุลกอดีร์ บิน อับดุลเราะห์มาน อัลพะฎอนีย์ นอกจากนี้ท่านยังได้ศึกษากับอุละมาอ์ที่เป็นชาวอาหรับอีกด้วย แต่มิได้ปรากฏชื่อของอาจารย์ชาว อาหรับเหล่านั้นในหนังสือชีวิตประวัติของท่าน

ส่วนสานุศิษย์ของท่านนั้นมีหลายคน เนื่องจากว่าท่านเป็นอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียง และเต็มเปี่ยมด้วยความรู้มากมาย จึงมีชาวพะฎอนีย์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ตลอดจนชาวเอเชียที่เดินทางไปซาอุดีอาระเบียในช่วงศตวรรษที่ 19 บุคคลเหล่านี้จะศึกษาเล่าเรียนกับท่าน แต่บรรดาสานุศิษย์ที่มีความใกล้ชิดกับท่านสรุปได้ดังนี้ (Ismail bin Che Dawud 1992 : 134) หัจญี อับดุลเราะห์มาน บิน หัจญีซามาน ท่านเป็นชาวกลันตัน มาเลเซีย หัจญี อุมร์ บิน อิสมาอิล ชาวโกตาบารู กลันตัน หัจญี เปาะจิมูซอ บิน อับดุลเราะห์มาน ชาวโกตาบารู กลันตัน หัจญี มุห์มัด ยูสุฟ บิน อะหมัด หรือโตะกืออนาลี ชาวโกตาบารู กลันตัน หัจญีอิสมาอิล บิน หัจญี อับดุลหะมิด หรือโตะกือมูนิง ชาวมัจง กลันตัน

2.3 ผลงานทางวิชาการท่านซัยคุมุห์มัด บิน อิสมาอิล ดาวูด อัลพะฎอนีย์ ท่านเป็นอุละมาอ์ที่รู้จักกันในพะฎอนีย์โดยเฉพาะช่วงที่ท่านอาศัยอยู่ที่มกกะฮฺ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ได้มีผู้คนจากหลากหลายประเทศ เช่น พะฎอนีย์ มาเลเซีย อินโดนีเซียและอื่น ๆ ได้เดินทางมาศึกษากับท่าน นอกเหนือจากที่ท่านเป็นอุละมาอ์ที่ถ่ายทอดความรู้โดยการบรรยายแล้ว ท่านได้สละเวลาของท่านเพื่อเขียนหนังสืออีกด้วย หนังสือที่ท่านได้เขียนนั้นมีมากพอสมควรอาจจะไม่เท่ากับท่านซัยคุดาวูด บิน อับดุลลอฮ์ อัลฟาฏอนีย์ และซัยคุ มุห์มัดเซน อัลพะฎอนีย์ แต่ท่านก็จัดเป็นอุละมาอ์ที่จัดอยู่ในอันดับต้น ๆ จากบรรดาอุละมาอ์พะฎอนีย์ในอดีต เช่นหนังสืออัลเกาะบะฮ์ อัลคุรริยฺ ฟิ อันนุริ อัลมุห์มัดดียฺ หนังสือมัจญลอะฮ์ อัลบัจรอนฺ วามัจญมะฮ์ อัลบะห์รอนฺ หนังสืออัลบัสฎนะฮ์ อัลมัรฎียะฮ์ ฟิ อัลพะวาอิดิ อัลอุครอวียะฮ์ และหนังสือวุซฮาหฺ อัลอัฟรอหฺวะอิศบาหฺ อัลพะลาหฺ เป็นต้น

3. รูปแบบและลักษณะของหนังสือ

เป็นหนังสือฟิกฮฺแนวมัซฮับชาฟีอี มีเนื้อหาสาระ 64 หน้า ใช้ภาษามลายูปัตตานีในอดีต ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ออกเป็น 2 ตอน ตอนที่หนึ่งกล่าวถึง การทำความเข้าใจความสะอาด ตอนที่สองกล่าวถึงการละหมาด ซึ่งท่านได้แต่งเสร็จสมบูรณ์ เมื่อวันที่พฤหัสบดี ที่ 22 ตรงกับเดือน ชุลกือดะฮ์ ฮิจญะเราะฮ์ศักราช 1312 เวลาตอนเช้า ที่ เมืองมกกะฮฺ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ปัจจุบัน(ศ. 1430)หนังสือเล่มนี้มีอายุประมาณ 118 ปี

4. เนื้อหาของหนังสือ

วิธีการเขียนเนื้อเรื่องในหนังสือ วุซฮาหฺ อัลอัฟรอหฺวะอิศบาหฺ อัลพะลาหฺ ของท่านซัยคุ มุห์มัด บิน อิสมาอิล ดาวูด อัลพะฎอนีย์ ท่านได้เริ่มต้นด้วยการเขียนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องสุลุดดิน

โดยการกล่าวถึง หลักการศรัทธา หลักการอิสลามห้าประการ (รุกน อิสลาม) รายชื่อบรรดานบีที่จำเป็นต้องรู้ และคุณลักษณะของอัลลอฮ์ ﷻ และเราะซูล ﷺ เป็นต้น หลังจากนั้นท่านได้เขียนเนื้อหาที่เกี่ยวกับกฎหมายอิสลาม โดยที่ท่านได้เริ่มต้นการเขียนในบทแรกการทำความสะอาด)

(ซึ่งในบทนี้มีอยู่ทั้งหมด เจ็ดหมวดด้วยกัน คือ 1 . การล้างสิ่งที้ออกมาจากทวารหนัก และทวารเบา 2 . การอาบน้ำละหมาด 3. สิ่งที่ทำให้เสียน้ำละหมาด 4. การอาบน้ำ 5. การตะขัมมูม หรือการอาบน้ำละหมาดด้วยฝุ่น 6. เลือดประจำเดือน เลือดหลังคลอด และเลือดเสีย 7. สิ่งสกปรก และการล้างสิ่งสกปรก ส่วนในบทที่ 2 บทบัญญัติว่าด้วยการละหมาด( ) ประกอบด้วย 12 หมวด 1. เงื่อนไขของการละหมาด 2. หลักการละหมาด 3. การละหมาดเป็นโหมะ 4. การสุญูด สะหุวี 5. การละหมาดสุนัต 6. การละหมาดเกาะศัรและญามาอะฮ์ 7. การละหมาดร่วมกัน 8. การละหมาดวันศุกร์ 9. การละหมาดวันอีดี 10. การละหมาดเนื่องจากเกิดสุริยุปราคาและจันทรุปราคา 11. การละหมาดเพื่อขอฝน 12. การละหมาดศพ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ หนังสือ วุซฮาหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุ อัลฟะลาหุ ของท่าน ชัยคุ มุหัมมัด บิน อิสมาอีล ดาหวัด อัลฟะฎอนีย์ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. วิวัฒนาการฟิกฮุนิพนธ์ในปัตตานี

วิวัฒนาการฟิกฮุนิพนธ์ในปัตตานีตั้งแต่ปี ค.ศ. 1769 จนถึงปีค.ศ. 2005 ได้มีการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าหลังจากที่เจ้าเมืองได้สนับสนุนและให้ความสำคัญแก่นักกฎหมายอิสลาม จึงมีนักกฎหมายอิสลามหลายท่านที่มีความรู้และได้รับการพัฒนาจนเกิดนักกฎหมายอิสลามที่มีความสามารถด้านการนิพนธ์ตำรามากมายทั้งที่เป็นตำราเกี่ยวกับกฎหมายอิสลาม ตำราเตหีด ตำราตะเสาวฟูและตำราอื่น ๆ สอดคล้องท่านมุหัมมัด ชัมบิรีย์ ได้กล่าวว่า ปัตตานีถือเป็นประเทศที่มีนักวิชาการให้ความสำคัญกับวิชาความรู้ประกอบกับบรรดาผู้นำประเทศก็ได้ส่งเสริมสนับสนุนด้านการนิพนธ์ตำราต่าง ๆ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 จนถึงปัจจุบัน (A.Malek , 1994 : 92) ปัตตานีมีนักกฎหมายอิสลามที่มีความรู้ ความสามารถ และมีผลงานที่มีชื่อเสียง จนปัตตานีถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางอารยธรรมอิสลามที่อุละมาอ์มีบทบาทด้านการนิพนธ์ตำราอิสลามศึกษา จนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันมิใช่เฉพาะในปัตตานีอย่างเดียว แต่ยังแผ่กระจายไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ทั้งแถบประเทศอาหรับ ตุรกี และแอฟริกาใต้ซึ่งต่างก็เคยศึกษากับอุละมาอ์ปัตตานีที่มีสติญิด อัลหะรออม

นอกจากนี้ยังมีนักศึกษาจากประเทศศรีลังกา พม่า กัมพูชา เวียดนาม ฟิลิปปินส์ และอีกหลาย ๆ ประเทศบนคาบสมุทรมาลายู ต่างเข้ามาศึกษากับอูละมาอ์ปัตตานีที่ปัตตานี สอดคล้องกับท่านวันมุหัมมัด เศาะฆีร์ได้กล่าวว่า ชัยคุดาอุด บินอับดุลลอฮ์เป็นหนึ่งในบรรดาอูละมาอ์ที่มีชื่อเสียงและมีผลงานด้านการนิพนธ์มากมายจนได้รับตำแหน่งทางวิชาการคือ “ อัลอาลิม อัลอัลลามะฮ์ อัลอาริฟ อัลรอบบานีย์ ” จากตัวแทนรัฐบาลตุรกีออกโตมานในนครมักกะฮ์ ตำแหน่งนี้คงมีน้อยสำหรับอูละมาอ์มาลายูในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ได้รับ “ อัลอาริฟ อัลรอบบานีย์ ” (Wan Muhammad Shaghir Bin Abdullah,, 1989 : 26) ด้วยประการเหล่านี้จึงเป็นแรงจูงใจให้ผู้คนได้หลั่งไหลเดินทางมาที่ปัตตานี เพื่อศึกษาเล่าเรียน ทำให้ปัตตานีกลายเป็นศูนย์กลางแห่งอารยธรรมอิสลาม จนเป็นที่รู้จักของชาวเอเชีย ฆะฎอนีย์ในยุคนี้ได้เพิ่มจำนวนนักกฎหมายอิสลามมากขึ้นเช่น ท่านชัยคุ ดาอุด บิน อับดุลลอฮ์ อัลฆะฎอนีย์ ชัยนูลอาบิดีน บิน มุหัมมัด อัลฆะฎอนีย์ ท่านมุหัมมัด บิน อิสมาอีล ดาอุด อัลฆะฎอนีย์ ท่านชัยคุ มุหัมมัดเซน อัลฆะฎอนีย์ เป็นต้น

2. ผู้เขียนหนังสือ

คือ ชัยคุ มุหัมมัด บิน อิสมาอีล ดาอุด อัลฆะฎอนีย์ เป็นอูละมาอ์ปัตตานีท่านหนึ่งที่มีผลงานเขียนเป็นจำนวนมากซึ่งจะครอบคลุมหลายสาขาวิชาแต่ส่วนมากจะเกี่ยวกับสาขาวิชา อูซูลุดดีน สาขาวิชาฟิกฮ์ และสาขาวิชาตะเศาวฟ มีทั้งงานเขียนและงานแปล ผลงานเหล่านั้นได้รับการตีพิมพ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ และเป็นงานเขียนที่ได้รับการยอมรับและนำมาใช้ในการเรียนการสอนอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้ท่านชัยคุ มุหัมมัด บิน อิสมาอีล ดาอุด อัลฆะฎอนีย์ เป็นอูละมาอ์ปัตตานีที่มีชื่อเสียงรองจาก ชัยคุ ดาอุด บินอับดุลลอฮ์ อัลฆะฎอนีย์ ท่าน ชัยคุ มุหัมมัดเซน และตุวันมีนาล โดยมีการยอมรับในตัวของท่านเป็นผู้ที่เต็มเปี่ยมด้วยความรู้มาก ส่วนการยอมรับในส่วนองประชาชนทั่วไปนั้น อันเนื่องจากที่ท่านเป็นอูละมาอ์สังกัด มัชฮับชาฟีอีย์ กอปรกับประชาชนในปัตตานีและเอเชียส่วนใหญ่แล้วสังกัด มัชฮับชาฟีอีย์เช่นกัน

3. รูปแบบและลักษณะของหนังสือ

หนังสืออุซฮาหุ อัลอัฟรอหุ วะอิศบาหุอัลพะลาหุ เป็นหนังสือวิชาฟิกฮ์แนวมัชฮับชาฟีอีย์ มีเนื้อหาสาระ 64 หน้า โดยใช้ภาษามลายูปัตตานีในอดีต ซึ่งชัยคุมุหัมมัด บิน อิสมาอีล ดาอุด อัลฆะฎอนีย์ ได้แปลและเรียบเรียงจากหนังสือที่เป็นภาษาอาหรับโดยท่านได้แบ่งหนังสือเล่มนี้ออกเป็นสองตอน ตอนที่หนึ่งจะกล่าวถึง การทำความสะอาด ส่วนตอนที่สองนั้นจะกล่าวถึง การละหมาด จากการศึกษาวิเคราะห์ การจัดรูปแบบและลักษณะของหนังสือ ผู้วิจัยเห็นว่าผู้แต่งได้จัด

เนื้อหาหลักด้วยการกล่าวบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสะอาดก่อนการละหมาด ทั้งนี้ท่านได้มีความเห็นว่าความสะอาดเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการละหมาดและการละหมาดนั้นถือเป็นโฆมะฮาก ไม่ทำความสะอาดก่อนทำการละหมาดซึ่งสอดคล้องกับการนิพนธ์ของ ชัยคุ อิบรอฮิม อัลบาญูรีย์ที่ได้นิพนธ์ตำราฟิกฮ์ของท่านโดยเริ่มต้นเกี่ยวกับความสะอาดและตามด้วยกฎหมายอิสลามอื่น ๆ และท่านได้กล่าวอีกว่า เจ้าจงทราบเถิดว่า ในการอธิบายกฎหมายอิสลามนั้น ควรเริ่มต้นด้วยเนื้อหาที่เกี่ยวกับการทำความสะอาดก่อนเนื้อหาที่เกี่ยวกับการละหมาด ทั้งนี้เนื่องจากการทำความสะอาดนั้นถือได้ว่าเป็นกุญแจสำหรับผู้ทำการละหมาด (Ibrahim Albajuri , 1343 h / 24)

4. เนื้อหาของหนังสือ

4.1 เป็นหนังสือที่เขียนด้วยประโยคที่อธิบายสั้น ๆ มีบท มีตอน และมีหมวดใช้สำนวนที่อ่านง่าย ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นหนังสือที่ดีมากเพียงแต่ยังขาดอีกบางส่วนเพื่อให้เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน เช่น แหล่งที่มาของสำนวน ที่มาของอายะฮ์และหะดีษ สถานะของหะดีษ และหลักฐานบางส่วน เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยโดย การศึกษาวิเคราะห์ แหล่งที่มาของสำนวน และเพิ่มหลักฐาน เพื่อทำให้หนังสือเล่มนี้สมบูรณ์ขึ้น และเป็นประโยชน์ตลอดไป จากการศึกษาและวิเคราะห์ผู้วิจัยพบว่า ถึงแม้ว่าหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนจะมีได้หลักฐานของทุกคำพูดที่ท่านได้บันทึกไว้ก็ตาม แต่เกือบทุกคำพูดจะมีหลักฐานอ้างอิง ไม่ว่าจะหลักฐานจากอัลกุรอานหรือหลักฐานจากอัลหะดีษ และหลักฐานส่วนใหญ่เป็นหะดีษที่เศาะหีห แต่ก็มีบางหลักฐานที่เงาะอ์ฟซึ่งถือว่าเป็นส่วนน้อย นอกจากนั้นยังได้อ้างหลักฐานจากกียาส อัจมาอ์ อูรฟ์และการให้น้ำหนักกับหลักฐานอีกด้วย

4.2 การอ้างอิงอายะฮ์อัลกุรอานและหะดีษ ของท่านชัยคุ มุหัมมัด บิน อิสมาอิล ดาอุด อัลพะฎอนีย์ ในหนังสือวุสาหุ อัลอัฟรอหุ วะอัสบาหุ อัลพะลาหุ ได้อ้างจากอัลกุรอานมีทั้งหมด 8 แห่ง โดยที่ท่านมิได้อ้างสุเราะห์ และหมายเลขอายะฮ์ จากหะดีษมีทั้งหมด 30 หะดีษ อ้างสำนวนหะดีษเป็นภาษาอาหรับมี 1 หะดีษ และอ้างความหมายหะดีษอย่างเดียว 29 หะดีษ มีหะดีษเศาะหีหุ ทั้งหมด 14 หะดีษ และมีหะดีษเงาะอ์ฟ 8 หะดีษ และมีหะดีษเมฆูอ์ 4 หะดีษ ค้นแล้วไม่พบ 4 หะดีษ และยังได้อ้างจากอิจญ์มาอ์ กียาส อูรฟ์ การให้น้ำหนักกับหลักฐาน และการตัดกลัด

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์หนังสือวุสาหุ อัลอัฟรอหุ วะอัสบาหุ อัลพะลาหุ ของชัยคุ มุหัมมัด บิน อิสมาอิล ดาอุด อัลพะฎอนีย์ ผู้วิจัยมีข้อคิดและข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยต่อไป

1. ศึกษาบทบาทด้านการประพันธ์หนังสือกฎหมายอิสลามที่มีอิทธิพลต่อการเผยแพร่ศาสนาอิสลามในปัตตานี

2. ควรมีการแปล ตำราของอุละมาอ์ปัตตานีในอดีตจากภาษามลายูคลาสสิกเป็นภาษามลายูปัจจุบันหรือภาษาไทยทั้งนี้ผู้ศึกษารุ่นใหม่จะได้เรียนรู้ และค้นคว้าได้ง่ายขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

2.1 ควรมีการอธิบายกฎหมายอิสลามที่สามารถเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ปัจจุบันได้อย่างชัดเจน

2.2 ควรปรับปรุง แนวการศึกษาวิชากฎหมายอิสลามโดยให้เน้นการยึดหลัก ฐานจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์เป็นหลัก

บทสรุป

หนังสือวิชาหุ้ลล์อัฟรอหุ วะอิศบาหุ้ลล์อะลาหุ เขียนโดยซัยคิมุหัมมัด บิน อิสมาอีล ดาเวด อัลฟะฎอนีย์ เป็นหนังสือวิชาฟิกฮ์แนวมัซฮับชาฟีอี มีเนื้อหาสาระ 64 หน้า การอ้างอิงอายะฮ์อัลกุรอานในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้อ้างอายะฮ์และความหมายของอายะฮ์โดยมิได้ระบุว่าอายะฮ์นั้นๆอยู่ในสูเราะฮ์ใด อายะฮ์ที่เท่าไร ซึ่งมีทั้งหมด 7 อายะฮ์ ส่วนการอ้างอิงบทหะดีษโดยรวมแล้วผู้เขียนมิได้ระบุว่าหะดีษนั้นใครเป็นผู้รายงาน ระดับหะดีษเป็นอย่างไร และบางครั้งท่านจะนำเฉพาะความหมายของบทหะดีษด้วยภาษามลายูที่เป็นอักษรญาวิท่านั้น สำหรับบทหะดีษที่ท่านได้นำมาเป็นภาษาอาหรับมีเพียง 1 หะดีษ และบทหะดีษที่เป็นความหมายภาษามลายูมี 29 หะดีษ รวมแล้วมี 30 หะดีษด้วยกัน นอกจากนั้นยังได้อ้างหลักฐานจากกียาส อิจมาอ์ อูรฟ์และการให้น้ำหนักกับหลักฐานอีกด้วย

บรรณานุกรม

พีรยศ ราฮิมมูลา. 2545. “บทบาทสถาบันอุละมาฮ์และการศึกษาอิสลามปัตตานีในอดีตตั้งแต่ ค.ศ. 1785-1945”. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

โมหัมมัด อับดุลกาเดร์. 2530. “ประวัติความเป็นมาและแนวโน้มการศึกษาของพี่น้องชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้”. ในการจัดการศึกษาและแนวทางการพัฒนาภาคใต้ กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต .

อิสมาแอ อาลี. 2545. กฎหมายอิสลามเบื้องต้น.ปัตตานี : วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัย สงขลา
นครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี .

อารีฟิน บินจิ .2543 ปาตานี ดารุสสลาม พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง ยะลา: ศูนย์วัฒนธรรมชายแดนใต้
อับดุลรอแม สุหลง 2547 บทบาทของโต๊ะครู กรณีศึกษาโต๊ะครูหะยีวันอริส หะยีวันอาลี
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
บูดีมัน แชนา 2549 รูปแบบการศึกษากฎหมายอิสลามของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

·
Muhammad Saghir bin Abdullah . 1977 Perkembangan Ilmu Fiqh dan Tokoh -Tokoh
nya di Asia Tenggara (1) . Kalimantan : Ramadani

·
_____ Muhammad Saghir.1991 . “ Sejarah Ringkas Syeikh Dawud bin
Abdullah al-Fatani dan Karya Karyanya” Nadwah Ilmiah Tokoh Ulama
Peringkat Kebangsaan Kalike 4 Kuala Lumpur : Bahagian Hal Ehwal Islam
Jabatan Perdana Menteri.

Ismail bin Che Dawud. 1992. Tokoh-tokoh Ulama'a Semenanjung Melayu. Kelantan.
Majlis Ugama Islam dan Adat Istiadat Melayu Kelantan.

al-Bajuri, Ibrahim Ibn Muhammad 1996 Hashiyat al - Bajuri ( )Beirut
Dar Ihya al-Turath

Muhammad Bin Ismail Dawud . n.d.Wusahulafrah waisbahulfalah . Pulau Pinang
Dar al-Almaarif

Ahmad Fathi . 2001 Ulama Besar dari Fatani , Selangor Malaysia :
University Kebangsaan Malaysia

_____ 2008 Peranan Ulama Teradisional dalam Pendidikan Islam di Fatani ,
Kotabaru Malaysia : Pustaka Aman PresKebangsaan Malaysia

MOHD. Zambberi A. Malek 1993 Umat Islam Pattani Sejarah dan Politik Hizbi ,
Shah Alam

Muhammad al - Ghazali , Muhammad bin Muhammad. 1997 al - Wasit fi al - Mazhab
( ) Egypt : Dar al - Salam

al-Zuhaili Wahbah. 1996. al- Fiqh al-Islami waadillatihi ( ) Dar al-
Fikri Dimasq